

Jubilarna knjiga u jedinstvenoj biblioteci

Tomislav Raukar, *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku (Odabrane studije)*, Biblioteka znanstvenih djela, knjiga broj 150, Književni krug, Split 2007.

Kada je u jesen prošle godine u prigodi svečanog otvaranja 19. knjige Mediterana predstavljena knjiga uvaženog hrvatskog povjesničara Tomislava Raukara, *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku*, u izdanju *Biblioteke znanstvenih djela* Književnog kruga pod jubilarnim brojem 150, na najbolji je način zaokružila više od tri desetljeća ove nakladničke serije. Kao što je autor u navedenoj knjizi izrazio svu tematsku i metodološku širinu i raznovrsnost »nove historije« (*histoire nouvelle*), kojom je oslikao brojne i složene pojave te strukture i procese dalmatinskog srednjovjekovlja, tako su i naslovi *Biblioteke* izrazili temeljnu želju njene Redakcije za dijalogom među humanističkim i društvenim znanostima.

Biblioteka je pokrenuta i opstala zahvaljujući samozatajnoj udruzi splitskih književnika, znanstvenika i kulturnjaka koja je okupljena najprije u Čakavskom saboru, a zatim u Književnom krugu uspješno objavljivala plodove znanstvenog i književnog stvaralaštva i istodobno poticala i organizirala znanstveno-istraživački rad. *Biblioteka* je organski nastavak nakladničkog niza istoimene biblioteke Čakavskog sabora u kojoj je od 1976. do 1979. objavljeno 11 knjiga. U Književnom krugu, gdje su pripremljene i tiskane sve ostale prije jubilarne knjige, *Biblioteka* je doživjela novi polet i ubrzo postala ne samo najplodnija već, uz ediciju *Splitski književni krug* i *Sabrana djela Marka Marulića*, najprepoznatljivija nakladnička serija Književnog kruga.

U *Biblioteci* sklonoj objavljivanju profinjenih naslova, promišljenih i odmjerenih sinteza nastalih nakon minucioznih arhivskih istraživanja, svoje su mjesto našle knjige brojnih akademika, sveučilišnih profesora i poznatih stvaralaca. U programskoj politici odnosno izboru svojih suradnika – autora i rukopisa – njena Redakcija nije se ograničila samo na jake splitske snage, nego je strpljivo okupljala i uključivala u svoj nakladnički program najuglednije hrvatske znanstvenike, ali i otvorila vrata mladim nadarenim stručnjacima kojima su veći »komercijalni« nakladnici bili praktički nedostupni.

Tematski, davana je prednost dalmatinskim i širim jadranskim temama, ali su prihvaćani i vrijedni rukopisi s temama iz svih ostalih hrvatskih krajeva kao i teme o

hrvatskoj dijaspori. *Biblioteka* je pokrila široko i raznoliko područje humanističkih i važan dio društvenih znanosti, i to: povijest, povijest umjetnosti, arheologiju, povijest glazbe, jezikoslovlje, teoriju i povijest književnosti, pravne znanosti, te s nekoliko knjiga filozofiju i edukacijske znanosti koje su odnedavno samostalna biblioteka. Velik broj knjiga znanstvene biblioteke, na koje ćemo tek izborom manjeg broja naslova prigodno podsjetiti, ide među temeljna djela sveukupne hrvatske znanosti i kulture.

Poseban doprinos *Biblioteka* je dala hrvatskoj povijesnoj znanosti koju je obogatila djelima važnih hrvatskih povjesničara. Oni su svojim knjigama afirmirali sva povijesna razdoblja i historiografski stil otklona od dominantne političke događajnice i okretanja prema dubinskim strukturama hrvatskog, napose dalmatinskog društva.

Antičke povijesne teme predstavljene su knjigama Mithada Kozličića, *Historijska geografija istočne obale Jadrana u starom vijeku* (1990) i Petra Selema, *Izidin trag* (1997), u kojoj je autor temeljem općih znanja o egipatskim kultovima protumačio osobitosti pojave egipatskih božanstava na hrvatskom povijesnom prostoru.

Važan doprinos hrvatskom srednjovjekovlju dala je knjiga Radoslava Katičića, *Uz početke hrvatskih početaka* (1993), koja je objedinila autorove filološke studije o našem najranijem srednjovjekovlju. U knjizi *Iz ranije hrvatske povijesti* (1997) Lujko Margetić upozorio je na pravne i političke utjecaje susjednih zemalja s kojima je Hrvatska dolazila u doticaj. Koristeći se metodom uobičajenom za suvremenu psihoterapiju Ivo Rendić-Miočević je u *U potrazi za hrvatskom kolijevkom* (2000) pokušao razriješiti pitanja hrvatske etnogeneze, tumačenjem srednjovjekovne građe i analizom hrvatskog rodbinskog društva.

Knjiga Ivana Pederina *Jadranska Hrvatska u povijesti starog europskog bankarstva* (1996) predstavlja u međunarodnim razmjerima pionirski prikaz europske bankarske tradicije s posebnim osvrtom na razvoj hrvatskog bankarstva u primorju. *Putovanja Alberta Fortisa po Hrvatskoj i Sloveniji (1765-1791)* (1996) Žarka Muljačića predstavljaju Fortisove putopise po našim krajevima, a *Mletački dvojezični proglasi u Dalmaciji u 18. stoljeću* (1996) Ljerke Šimunković poznate proglase koji pružaju podatke o političkim, gospodarskim i kulturnim prilikama u Dalmaciji u posljednjim desetljećima mletačke vlasti.

Britanski povjesničar Malcolm Scott Hardy u knjizi *Velika Britanija i Vis* (2006) posvetio je pažnju podvizima Kraljevske ratne mornarice, posebno kapetana Williama Hosta, a Nevenka Bezić-Božanić *Povijesti stanovništva u Visu* (1989) od najranijih sačuvanih zapisa otočkih imena potkraj 13. pa sve do kraja 19. stoljeća. Julije Grabovac dočarao je u djelu *Dalmacija i Herceg-bosanski ustanak* (1991) prilike pod utjecajem pokreta u susjednoj pokrajini, a Ivo Petrinović u knjigama o Anti Trumbiću, Franu Supilu i Mili Budaku njihova politička shvaćanja i djelovanje u okvirima vremena. Svojim su knjigama iz zavičajne i nacionalne povijesti *Biblioteku* obogatili Stjepan Antoljak, Andro Gabelić, Branka Prpa-Jovanović, Božidar Adžija, Ivo Perić, Ante Laušić, Bernard Stulli, Šime Peričić, Juraj Marušić, Rudi Kraljević, Danica Božić-Bužančić, Krešimir Kužić, Mateo Martinić, Milovan Tatarin, Valter Tomas,

Nada Beritić, Josip Deflippis, Vinko Foretić, Miroslav Granić, Norka Machiedo Mladinić, Nataša Bajić-Žarko, Fani Celio Cege, Jelena Lakuš i Jadranka Neralić.

Biblioteka je svoja malobrojna, ali možda najvrjednija djela publicirala na području arheologije. *Izabrani spisi* (1989) danskog arhitekta i arheologa Ejnara Dyggvea od temeljne su važnosti za poznavanje antičkog, kasnoantičkog i ranohrvatskog razdoblja u Dalmaciji. Značenjem ne zaostaju prepoznate i nagrađene knjige Nenada Cambija, *Antički sarkofazi u Dalmaciji* (1988), Duje Rendića Miočevića, *Iliri i antički svijet* (1989) i Dušana Jelovine, *Starohrvatske nekropole na području između rijeka Zrmanje i Cetine* (1976).

Budući da je otpočetak *Biblioteka* tematski okrenuta jadranskim i prijadranskim temama u njoj su mjesta našli istaknuti povjesničari umjetnosti koji su svojim »problemskim« djelima obuhvatili dalmatinski i hrvatski društveni totalitet čime su ocrnali duhovna stanja čitavih stilskih razdoblja. U *Graditeljstvu starohrvatskog doba u Dalmaciji* (1994) Tomislav Marasović prvi je definirao posebnu grupu lokalnih građevina koje su nastale adaptacijom kasnoantičkih građevina. Ivo Petricioli je *U spomen srednjovjekovnim graditeljima* (1996) analizirao predromaničke, romaničke i kasnosrednjovjekovne objekte na širem zadarskom prostoru, a Radovan Ivančević *Ranu renesansu u Trogiru* (1997) s naglaskom na kapeli sv. Ivana Ursinija i gradskoj loži u Trogiru.

Knjige Cvite Fiskovića, *Hvarska katedrala* (1976), Duška Kečekemeta, *Juraj Dalmatinac i gotička arhitektura u Splitu* (1988) i Josipa Belamarića, *Studije iz srednjovjekovne i renesansne umjetnosti* (2001) obradile su romaničko i gotičko kiparstvo, slikarstvo i arhitekturu u srednjovjekovnim i renesansnim značenjima. Ivana Prijatelj-Pavičić je *Kroz Marijin ružičnjak* (2001) prikazala zapadnu marijansku ikonografiju u slikarstvu Dalmacije od 14. do 18. stoljeća, a Kruno Prijatelj u *Slikarstvu u Dalmaciji 1784-1884.* i Stanko Piplović u *Graditeljstvu Trogira u 19. stoljeću* (1996) slikarstvo, odnosno konzervatorsko-urbanističke zahvate recentnih razdoblja. Veliki doprinos, osobito istraživanju gotičkog i renesansnog razdoblja, svojim su knjigama dali Igor Fisković, Mario Kezić i Samo Štefanac.

Publiciranjem tema iz književnosti u rasponu od glagoljaških zapisa do poema iz Drugog svjetskog rata *Biblioteka* je dala veliki doprinos teoriji i povijesti književnosti. Brojem najzastupljeniji, autori su dotakli raznovrsne teme hrvatske kulturne i književne povijesti pri čemu su srazmjerno veliki broj knjiga podarili srednjovjekovnoj i ranonovovjekovnoj hrvatskoj književnosti. Josip Bratulić je u *Sjaju baštine* (1990) predstavio položaj hrvatske srednjovjekovne knjige između Istoka i Zapada, a Rafo Bogišić u *Tragovima starih* (1987) potankosti iz života Držića, Menčetića i Divkovića. Mirko Tomasović je u *Vili Lovorci* (2004) obradio hrvatski petrarkizam, a Dunja Fališevac u *Kaliopinom vrtu* (1997) hrvatsku epiku od Marulića do Nazorova Ahasvera. Luko Paljetak je u *Književnom djelu Ante Cettinea* (1995) afirmirao Cettinea kao romanopisca, a Ivan Mimica *Folklorista Stjepana Grčića* (1992), sakupljača usmene poezije s početka 20. stoljeća.

Značajne priloge iz hrvatske dramske književnosti pružile su knjige Slobodana Prosperova Novaka, *Vučistrah i dubrovačka tragikomedija* (1979) i Pavla Pavličića, *Hrvatski dramski stih* (2000) koje su, svojom dijakronijskom optikom, pružile uvid u sva razvojna razdoblja hrvatske dramske književnosti od Držića do najmlađih nacionalnih dramatičara. Drago Šimundža predstavio je *Francusku književnost u »Viencu«* (1993), a Ivo Sanader u knjizi *I ružičasto je crno* (1988) dramski opus Jeana Anouilha, obilježen osobenom varijantom univerzalne skepse zapadnog svijeta.

U djelu *Preko rubova. Između utopije i povijesti* (2006) komparatist Mladen Machiedo pristupio je kroatističkim i talijanističkim temama, a Joanna Rapacka u knjizi *Zaljubljeni u vilu* (1998) staroj hrvatskoj književnošću iz vizure kompetentnih proučavatelja hrvatske književnosti u slavenskim zemljama. Promicatelj kroatistike u Mađarskoj Istvan Lőkös u djelu *Od Marulića do Krležje. Hrvatsko-mađarske komparatističke studije* (2003) produbio je istraživanje hrvatsko-mađarskih književnih veza tijekom stoljećâ. Povijest hrvatske književnosti u svim stilskim razdobljima obogatila su knjige Zorana Kravara, Carla Verdiana, Josipa Vončine, Marina Franičevića, Franje Šveleca, Nikole Kolumbića, Srečka Lipovčana, Davora Dukića, Anite Ercegović, Zjene Čulić, Zlate Šundalić, Divne Mrdeže Antonine, Nikole Ivanišina, Valnea Delbianca, Kornelije Kuvač-Levačić i Vinka Grubišića.

Jezikoslovlje je našlo svoje istraživače u djelima Joška Božanića, *Komiške facende* (1992) i Radovana Vidovića, *Jadranske leksičke studije* (1993) posvećene komiškome, odnosno suvremenom splitskom govornom jeziku i hrvatskoj pomorskoj i ribarskoj terminologiji. U knjizi *Hrvatski jezik i njegovi proučavatelji* (1994) Josip Lisac usmjerio je pozornost na dijalektalne elemente u dopreporodnoj drami te na značajke dijalekta kod Krležje i Ivana Gorana Kovačića. U *Versifikaciji hrvatskih latinista* (2001), djelu bez prethodnika u novolatinskoj filologiji, Branimir Glavičić donio je prvu sintezu novolatinske versifikacije, a u *Toponimiji vanjskog i srednjeg niza zadarskih otoka* (1996) Vladimir Skračić je jezičnim postupkom snimio, zapisao, klasificirao, objasnio i na toponomastičkoj karti ubicirao toponomastičku građu na vanjskom i srednjem nizu zadarskih otoka. Vrijedne prikaze iz jezikoslovlja ostvarili su Živko Bjelanović, Radovan Vidović, Mirjana Bonačić, Slavomir Sambunjak, Marina Marasović-Alujević i Anuška Štambuk.

Pravne znanosti, osobito povijest prava dostojno je predstavljena knjigama Antuna Cvitanića, *Iz dalmatinske pravne prošlosti* (2002) te Ante Marinovića, *Dubrovačko pomorsko pravo* (1998), u kojoj je autor prikazao pomorsko-pravne propise dubrovačke komune. Suvremene pravne teme obrađene su u nekoliko knjiga Ive Grabovca od kojih izdvajamo *Konvencije pomorskog prava s komentarom* (1986) te Davorina Rudolfa među kojima ističemo *Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravu mora*. Pravna znanost obogaćena je izdanjima naslova Cesarea Beccarie, Jasne Gačić, Ante Carića, Gorana Tomaševića, Borisa Kalea, Onestina Cvitana, Borisa Kandarea i Maria Losana.

Biblioteka je objavila naslove iz glazbene povijesti iz pera Mirjane Škunce, Enija Stipčevića i Hrvojkje Mihanović-Salopek. Prilog nacionalnoj crkvenoj povijesti dao

je nadbiskup Frane Franić u *Crkvi, stupu istine* (1998), donoseći uspomene na II. vatikanski sabor. Temama iz politologije pozabavili su se Arsen Bačić i Nikola Višković, iz filozofije Heda Festini, a iz pedagogije Zora Itković, Zlatko Miliša, Ivana Šverko i Anđelko Mrkonjić.

Mnoge knjige *Biblioteke znanstvenih djela* ocijenjene su kao izuzetan nakladnički pothvat, a njih dvadesetak dobilo je i vrijedne nagrade: od nagrada pojedinih gradova i dnevnih listova do najvećih državnih nagrada. Pa iako nagrade nisu jedini i najvažniji znak vrijednosti nekog djela, ipak ukazuju na njegovo mjesto u hrvatskoj nakladničkoj produkciji i ugled u stručnoj i znanstvenoj javnosti.

O kakvom je opsežnom i višegodišnjem naporom znanstvenom i nakladničkom poslu riječ uvjerljivo pokazuje i sama količina publiciranog teksta i priloga. Knjige objavljene u *Bibioteci* sadrže više od 46.000 stranica velikog formata. U njima pulsiraju tisuće ideja, izvanrednih misli, obrađeno je golemo mnoštvo tema, upleteno stotine tisuće podataka, otkriveni i osmišljeni čitavi brojni veći ili manji svjetovi iz raznih povijesnih, društvenih i umjetničkih područja.

Knjige ove znanstvene edicije ponovno nam svjedoče o bogatstvu povijesnog, kulturnog i umjetničkog nasljeđa Splita i čitave južne Hrvatske te o europskim domovima hrvatske kulture od najranijih vremena. Isto tako, mnogogodišnji kontinuitet trajanja ove edicije i vrijednost njenih knjiga, kao i kakvoća drugih nakladničkih projekata Književnog kruga, pokazuje da je Split bitno hrvatsko znanstveno i kulturno žarište sposobno i za najveće kulturne i znanstvene pothvate.

Biblioteka znanstvenih djela vrlo je dobro prihvaćena i cijenjena u hrvatskim stručnim i znanstvenim krugovima. Može se usporediti s najvećim nakladničkim serijama u Hrvatskoj. Mnogi njeni naslovi nalaze se u popisima obvezne i dopunske literature na odgovarajućim studijima svih naših sveučilišta.

Članove redakcije *Biblioteke znanstvenih djela* sačinjavaju: mr. Joško Belamarić, Nevenka Bezić-Božanić, akad. Nenad Cambi, dr. Ivo Grabovac, dr. Dušan Jelovina i dr. Ivan Mimica. Članovi redakcije bili su i preminuli akademici Kruno Prijatelj i Ivo Petrinović. U ovoj prigodi treba im zahvaliti, kao i osoblju Književnog kruga. Bez njihova rada i rada naših autora ne bi bilo ni onog što se zove »fenomen Književnog kruga«, najvećim dijelom temeljenog na nakladničkoj produkciji *Biblioteke znanstvenih djela*.

Spomenuta jubilarna knjiga *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku (Odabrane studije)* akademika Tomislava Raukara, Starograđanina, Splitsanina i Zagrepčanina, dugogodišnjeg suradnika Književnog kruga, predstavlja monumentalno i zanimljivo djelo kako po tematici tako i po visokoj razini obrade te zaslužuje poseban osvrt. Radi se o zbirci povezanih i u organsku cjelinu spretno komponiranih 15 izvornih znanstvenih radova o dalmatinskom srednjovjekovlju koje je akademik Raukar

objavio u domaćim i stranim zbornicima, knjigama i časopisima u razdoblju od 1970. do 2001. godine.

Knjiga predstavlja velik i posebno vrijedan doprinos hrvatskoj srednjovjekovnoj historiografiji jer na moderan način, znanstvenom akribijom otvara nove pravce istraživanja urbanog srednjovjekovlja na istočnojadranskoj obali. S pogledom usmjerenim prema »dubinama društva«, odnosno prema gospodarskoj i socijalnoj historiji dalmatinskog srednjovjekovlja, autor je najbliži socijalnoj historiografiji »druge generacije« francuskih analista. Svojim jedinstvenim istraživačkim modelom otvorio je vrata novim predmetima istraživanja: demografiji, lokalnoj i međunarodnoj trgovini, agrarnoj i obrtničkoj proizvodnji, odnosno ekonomskim i socijalnim temeljima društva s konačnim ciljem izučavanja društvenog totaliteta, uključujući njegove političke, gospodarske, društvene i psihološke pojavnosti.

Premda je poput francuskih strukturalista tradicionalne sadržaje historije poput politike i političkih institucija, ideja, prava i djelatnosti istaknutih ličnosti zamijenio interesom za materijalnu proizvodnju, kretanje cijena, ekonomske cikluse i socijalnu mobilnost, svojom je koncentracijom na istočnojadranski prostor pružio alternativu Braudelovoj strukturalnoj historiografiji svjetskih regija, koja je od čitave istočnojadranske obale pokazala interes samo za »čudesni dubrovački arhiv« bez zanimanja za Dalmaciju i Istru. Za razliku od suvremene, visokospecijalizirane i matematizirane ekonomske historije koja je obilježila najnoviju generaciju europskih strukturalista, Raukar je ostao dosljedan osloncu na superiorno pripovijedanje, koje svaku njegovu knjigu čini estetskim doživljajem, odnosno vjeran ocrtavanju različitih intervala povijesnih ritmova, širini povijesnih tema i osloncu na arhivsku građu.

U prvom dijelu knjige na 482 stranice, s naslovom »Prema sintezi«, autor objedinjuje sedam priloga koje povezuje težnja prema cjelovitom pogledu u razvoj dalmatinskog grada od ranog srednjovjekovlja do Ciparskog rata. U radu »Srednjovjekovni grad na istočnom Jadranu: prostor i društvo«, autor pruža metodološko polazište za istraživanje gradskog prostora na istočnom Jadranu, nastojeći osvijetliti »čvrstu vezu između prostora i ljudi« te plodnim rezultatima arheoloških, urbanističkih i povijesnoumjetničkih proučavanja pridodati društvenu komponentu. Prema načinu i osnovici postanka istočnojadranske gradove dijeli na one s kasnoantičkim kontinuitetom, one bez kontinuiteta s kasnoantičkim razdobljem, utvrde (*castrum*) te, konačno, posve nove tvorbe prema unaprijed zacrtanim planovima. U promišljanju organizacije gradskog prostora zamjećuje onaj gospodarski, s gradskom lukom i gradskim trgom kao središnjim točkama, demografski, s ljudima kao »ključnom društvenom sastavnicom srednjovjekovnog grada« te sakralni i karitativni, s katedralama, bratovštinama (*fraternitas, fratulea*), hospicijima i leprozorijima, skloništimama za nemoćne pripadnike komunalnog društva.

U članku »Društvene strukture dalmatinske komune u srednjem vijeku« predstavlja istočnojadranski grad u dinamičnom odnosu s njegovim zaleđem, odnosno prožimanje i suprotstavljanje njihovih društava te odnos komuna prema uspostavljenoj

mletačkoj vlasti. Svoje istraživanje srednjovjekovnog urbaniteta nadograđuje u radu »Dalmatinski grad i selo u kasnom srednjem vijeku« u kojemu polazi od teze da je odnos prema zaleđu najvažnija pojava u razvoju dalmatinskih komuna, pri čemu se politička i ekonomska nadmoć grada izmjenjivala s njegovim plodnim utjecajima na susjedno selo. Grad određuje kao privilegirano žarište koje privlači seoski svijet komunalnog distrikta privilegirani u odnosu na feudalizirani svijet izvan komune. Tu tezu potvrđuje u članku »*Cives, habitatores, forenses* u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima« definirajući navedene kategorije i konstatirajući da je otvaranje grada prema strancu postalo životno nužno za njegov razvoj.

Povodeći se istinom da povijesna činjenica nije samo smrt nekog vladara, nego i postupan pad vrijednosti novca i nadnica, gospodarske cikluse i gibanje ljudi na jadranskom prostoru predstavio je u radu »Firentinci u Dalmaciji u XIV. stoljeću«. Broj Firentinaca u Zadru, odnosno prisutnost firentinskih trgovačkih i bankarskih kompanija koje trguju tkaninama, pouzdano upućuju na razdoblje poslovne konjunktore od 1358-1409. i na umjetničko i intelektualno zračenje Firence.

Studiju »Komunalna društva u Dalmaciji u XIV. stoljeću« otvara cjelovitim historiografskim pogledom, pri čemu ističe nedostatak primarnih istraživanja, zastavljenost pojedinih tema, ideološku pristranost zaključaka, ali i proboj novih metodoloških postupaka. Četrnaesto stoljeće protegnuto do uspostave mletačke vlasti 1409, promatra kao završno razdoblje u sazrijevanju komunalnih društava, o čemu svjedoče oblikovani proizvodni sektori, sustavi gospodarskih veza, demografske promjene i sustav političke vlasti. Postupcima serijalne historiografije, poput dinamike splitske kreditne trgovine i rasta trgovačkih društava, prati materijalne i intelektualne strukture kasnog srednjovjekovlja, donoseći ekonomsku dinamiku i sektorsku distribuciju pojedinih komuna. Geopolitičku i geoprivrednu ulogu dalmatinskih gradova nadopunjuje iznošenjem političkih ideja, dinamikom kroatizacije, romanско-slavenskim prožimanjem i analizom marginalnih skupina. Zaključno ističe da anžuvinsko razdoblje zamjenjuje razvojnu marginalnost srednjovjekovnih komuna njihovom plodnom integracijom s hrvatskim prostorom i Sredozemljem.

Svoje istraživanje nastavlja radom »Komunalna društva u Dalmaciji u XV. i u prvoj polovici XVI. stoljeća« prikazujući dinamiku promjena u nizu struktura: političkoj vlasti, ekonomiji, društvenim staležima te kulturi i stvaralaštvu. Analizira opseg mletačkog i osmanskog utjecaja na proizvodnju i način življenja. Istraživanja društva od uspostave vlasti Ludovika Anžuvinca do Ciparskog rata zaključno objedinjuje ističući izrazitu razvojnu periodizaciju koju obilježava društveno sazrijevanje do otprilike 1350, razvojni vrhunac između 1358. i 1409. te prevladavajući zastoj u 15. i 16. stoljeću obilježen mletačkom upravom i mletačko-turskim ratovima.

Drugi dio knjige, naslovljen »Grad i njegovo društvo«, otvara člankom »Splitsko društvo u *Salonitanskoj povijesti* Tome Arhiđakona« u kome tragom *Salonitanske kronike* prikazuje odnose crkvenih vlasti i svjetovnjaka. Analizira Tomin pojam »do-

movine» (*patria*) te novi tip komunalne uprave »Regimen Latinorum« uspostavljen dolaskom iz Ancone novog splitskog potestata Gargana de Arcindisa.

U radu »*Consilium generale*« i sustav vladanja u Splitu u XIV. stoljeću« analizira zapisnike splitskog Velikog vijeća iz sredine XIV. stoljeća u kojima iščitava sustav i društvene značajke vladanja te različite aspekte svakodnevnog života u splitskoj komuni, a u članku »Splitska kreditna trgovina u XIV. stoljeću« opseg i tehnologiju kreditne trgovine od 1341. do 1377. godine. Prikazujući modele zaduživanja, rokove isplate, veličinu ulaganja i trgovačke protagoniste pozicionira Split u mrežu balkansko-jadranskih veza XIV. stoljeća.

U studiji »Ser Baptista de Augubio, cives Spaleti« prikazuje poslovanje došljaka Ivana iz Gubbija u Umbriji, koje autoru služi kao model istraživanja plodnih srednjovjekovnih veza između dvije jadranske obale. Kroz analizu Ivanove trgovačke aktivnosti od 1444. do 1474, koja obuhvaća brojne gospodarske djelatnosti: stjecanje nekretnina, zemljišta i loze, dućana i kuća, zakup nadbiskupskih prihoda i komunalnih poreza, određuje smjerove gospodarskih veza Splita kao poslovnog središta. U članku »Zadarska trgovina solju u XIV. i XV. stoljeću« prikazuje važnost soli, uz žito jednog od strateški najvažnijih proizvoda jadransko-mediteranske trgovine. Proučava solni monopol državnih institucija na istočnom Jadranu, od komuna, preko anžuvinske Kraljevske komore soli i tridesetine do mletačke komore, koje nameću izvozne carine i cijene, pri čemu kao monopolisti najviše zarađuju.

U završnim radovima o otočkim društvima: Braču, Rabu i Hvaru na razmeđi kasnog srednjovjekovlja i ranog novog vijeka prikazuje posebnost otočkih društava i njihove društvene i gospodarske strukture. U članku »Srednjovjekovni Brač na razmeđi društava« prati napore otočana za izgradnjom komune obilježenih izrazitom posebnosti slavonsko/hrvatske razvojne osnove, a u onom »Rab u XV. stoljeću« stvaralaštvo i duhovna gibanja Raba s težištem na važnoj komunikacijskoj ulozi otoka prema kontinentalnom zaleđu. U završnom članku »Hvarsko društvo u doba Hanibala Lucića« otkriva nam društvene i misaone otočke vidike u procesu napuštanja skućenog srednjovjekovlja i okretanja širim ranonovovjekovnim ideologijama.

U svim svojim radovima, osuvremenjenim najnovijom literaturom, autor teži obuhvatiti što više aspekata društvenog života i objediniti ih u zaokruženu cjelinu. Budući da poredbenom historijom nastoji ustanoviti povijesne sličnosti i razlike između dalmatinskih komuna i šireg prostora, središnju ulogu povjerava gradovima, značenju njihova prometa, mjestu obrta, industrije i trgovine, ulozi elite i političke moći, bogatstvu i kulturi, ali i historiji »marginalnih grupa koje žive izvan normi dotičnog društva: heretika, prosjaka, luđaka i kriminalaca«. Kroz navedene priloge autor je ostvario integralnu sliku o dalmatinskom gradu i naznačio osnovnu pretpostavku da se do historiografskih rezultata dolazi samo istraživanjima arhivske građe apostrofirajući na taj način značenje prebogatih arhiva dalmatinskih gradova.